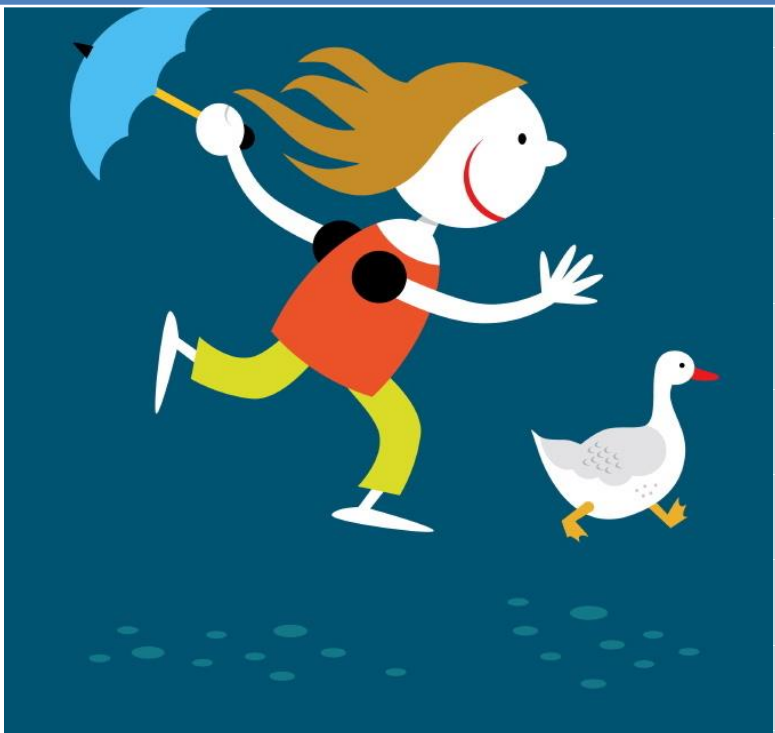


# STYRKET BARNEHAGE STRAND KOMMUNE



November 2016

RESSURSHEFTE FOR IOP-/EVALUERINGS  
ARBEID I BARNEHAGEN  
EN KOMMUNAL VEILEDER

## **Innholdsfortegnelse**

Ressurshefte ved skriving av IOP/Evalueringer for barnehagebarn .....	3
Motorisk utvikling.....	5
Sosial og emosjonell utvikling .....	9
Språk og kommunikasjon.....	13
Kognitiv utvikling .....	18
Selvhjelp.....	23

## **Ressurshefte ved skriving av IOP/Evalueringer for barnehagebarn**

### **Hva**

Individuell opplæringsplan, IOP, er en arbeidsplan, som lages om barn som trenger et tilrettelagt tilbud utover et ordinært allmennpedagogisk barnehagetilbud.

- Planen skal være et verktøy for de som jobber med og nær barnet
- Planen skal være en informasjonskilde for foreldre/foresatte
- Planen skal ivareta målsettinger og utviklingsbehov satt av PPT i sakkyndig vurdering
- Planen skal dokumentere bruken av tildelte ressurser gjennom enkeltvedtaket

### **Hvordan**

Med utgangspunkt i felles IOP skjema, skal denne planen fylles ut så snart enkeltvedtaket er skrevet og mottatt fra Styrket barnehage.

Sakkyndig vurdering danner grunnlaget for IOP sitt innhold. Det er viktig å ha sakkyndig vurdering og eventuelt tidligere evalueringer lett tilgjengelig når ny IOP skal skrives eller korrigeres.

Under punktet **ORGANISERING**, skal det skrives om :

- Når og hvordan blir enkelttimer gitt? (se sakkyndig vurdering + enkeltvedtak)
- Hvordan blir oppfølging på avdeling organisert?
- Hvem overtar spesialpedagogisk arbeid ved fravær (spesielt langtidsfravær)?
- Er rommet tilpasset barnets utfordringer?
- Kan barnehagen gjøre enkle fysiske endringer for en bedre romtilpasning?

Under annet kan det skrives litt om organiseringen dersom barnet har eksterne hjelpetiltak som fysioterapeut, logoped, svømming eller lignende.

### **UTVIKLINGSOMRÅDENE:**

Det er sakkyndig vurdering som avgjør hvilke utviklingsområder som skal fylles ut. Det er ikke nødvendig å fylle ut mer enn det målområdene fra PPT tilsier. (I noen tilfeller ønsker en likevel å tilføre noe dersom en vurderer det som viktig for barnets utvikling.)

**Mål for perioden** er et samarbeid mellom spes. ped. ansvarlig og avdelingen. Dette kan i noen tilfeller være forskjellig organisert.

### **Hvem gjør hva:**

Barnehagen er ansvarlig for at det lages en IOP. Det er ped.leder på avdelingen der barnet går, som har dette ansvaret. Dette betyr ikke at det alltid er ped.leder som skriver IOP'en, men ansvaret for at ting blir avklart og gjort ligger hos ham/henne. Ped.leder i dialog med spes.ped ansvarlig avtaler hvem som skriver hva.

### **Mål for perioden**

Utarbeides i samsvar med innhold i sakkyndig vurdering av dem som har ansvar for måloppnåelse på avdeling og spes.ped. timene. Mål for perioden må alltid settes før konkrete tiltak utarbeides for avdeling og spes.ped timer. Det er viktig å relatere tiltakene på barnehagens øvrige interne planer som årsplan og lignende.

### **Foreldreveiledning**

Barnehagelovens § 19 e er klar på at spesialpedagogisk hjelp skal inneholde forelderådgivning. Det er opptil kommunen selv å definere denne form for rådgivningen. I Strand kommune ser vi på denne rådgivningen som en del av prosessen med å ferdigstille en IOP.

Det er derfor viktig å gjøre en vurdering om punktet **Forslag til tiltak i hjemmet** skal fylles ut eller ikke. Dette punktet kan være en flott måte å samarbeide med barnets hjem om måloppnåelse for barnet. Det er viktig å påpeke at dette er *forslag* og selvfølgelig ingen *forpliktelse* for foreldrene. Tiltakene må være konkrete, overkommelige og i tråd med barnets målsettinger for perioden.

Tiltakene i hjemmet skal ikke evalueres i evalueringene.

### **IOP-møter og underskrifter**

Styrket barnehage har ansvar for å sette opp og avtale møtetidspunkter for IOP- og evaluerings- møter med PPT. Det er spesialpedagogisk ansvarlig for gjeldende IOP, som har ansvar for å sende innkalling og lede møtene. IOP og evalueringskjemaet skal underskrives av alle involverte parter. Ferdig underskrevet skjema skal alltid sendes til koordinator Styrket barnehage (2 eksemplar), som igjen har ansvar for at disse blir arkivert i barnets mappe i websak. I tillegg må dokumentene sendes til PPT. (Dette skal spes.ped. ansvarlig gjøre.)

### **Når IOP og evaluering er ferdigstilt:**

Når IOP og evaluering er ferdigstilt skal disse som rutine alltid presenteres på første avdelingsmøte for barnets avdeling. Dette fordi det er viktig at alle ansatte blir kjent med de konkrete mål og tiltak og eventuelle korrigeringer som blir gjort. IOP er kodet slik at dette blir et tilgjengelig dokument/verktøy for alle som jobber på avdelingen.

Det er viktig at IOP evalueringen er ferdigstilte ved utgangen av mai. Det er evalueringene som danner grunnlaget for videreføring av gitte ressurser i enkeltvedtakene. Evalueringene skal etter signering altså sendes til koordinator Styrket barnehage (i 2 eksemplarer) for arkivering i websak . Husk også å sende til PPT.

### **Årsrapport**

Det skal utarbeides en årsrapport innen utgangen av desember. Denne skal evaluere sammenhengen mellom sakkyndig vurdering og tildelte ressurser i enkeltvedtaket. Det er utarbeidet en egen mal for dette arbeidet. Rapporten skal skrives til foreldre/foresatte med kopi til Styrket barnehage og PPT.

## **Motorisk utvikling**

Dersom barnet har spesifikke motoriske vansker eller diagnoser som innebærer mer omfattende vansker, vil det som oftest være en fysioterapeut inne i bildet for direkte trening med barnet, men også for å gi veiledning til barnets nærmeste omsorgspersoner.

- ved at mål for det motoriske området settes opp i samarbeid med fysioterapeut/klareres med denne
- ved at hver instans ( fysioterapeut, barnehagen, spes.ped.) beskriver sine tiltak (og leverer til den som fører planen i pennen ) eller ved at det legges ved et skriv fra fysioterapeut som det henvises til.

Barn kan også ha mer vage motoriske vansker som barnehagen kan tilrettelegge for. Vi identifiserer hvordan vansken viser seg og formulerer et konkret mål på dette. Tiltakene som beskrives, skal si noe både om hva og hvordan.

### **Grovmotoriske vansker**

Eksempler på mål og forslag til tiltak:

**Mål for denne perioden: - skal kunne gå alene på ulike underlag inne og ute.**

**Forslag tiltak barnehagen:**

- stimulere kroppsbevisstheten ved å sette navn på kroppsdelene (eget tema i august, bruke rim, regler og bevegelsessanger i samling, samt bruke påkledningssituasjonen)
- sørge for allsidig bruk av kroppen ved at en voksen daglig hjelper ham/henne til å utforske lekeapparatene ute.
- gi ham/henne mange erfaringer med å gå på harde, myke, slette, ujevne og hellende underlag (inne: hinderløype der en lager vei av matter og madrasser i ulike tykkelser) (uteområdet: små turer der en går på sand, singel, gress, skråning, bakke )
- turdag
- være bevisst på at en gir bare akkurat nok hjelp, avtrapper hjelpen

**Forslag tiltak spes.ped. hjelp:**

- stimulere kroppsbevisstheten (sette kroppsdelene på magnetfigur, puslespill, trekke bilder, doktorlek, berøre og benevne i blindebukk lek, rim/regler/sanger)
- bevegelser til musikk på ulike underlag

**Mål for perioden: - skal kunne gå på tur i litt ulendt terreng (på sti)**

**Forslag:**

Tiltak bhg.

- ha ham/henne med i en liten gruppe som har fysisk lek på fellesrommet/puterommet annenhver onsdag

- småturer i liten gruppe annenhver onsdag
- en voksen har hver dag ansvar for å følge opp i uteleken (stimulere til over tid å bruke hele uteområdet og alle lekeapparatene)
- hinderløype på fellesrommet
- faste turer til .....

Tiltak spes.ped.

- motivere til å prøve nye ting i fysisk lek ute og inne ved å lage bok "Se hva jeg kan" med bilder tatt av personalet i bhg.
- skrive ned det barnet forteller fra tur (utgangspunkt i et bilde) og sette inn i fortelleboka

### **Mål for perioden: - skal kunne gå opp en trapp med en fot på hvert trinn**

#### **Forslag:**

Tiltak bhg.

- Bruke kroppen i variert fysisk lek der det å gå opp og ned fra små avsatter og trapper inngår.
- Hinderløype (der en også har med stødig skammel, benk, stepptrapp, ikea-krakk)
- Hentelek i trappen til underetasjen (legge ting på trinnene)
- Klistermerke i to farger på trinnene (minner om rød – gul fot når vi går i trappen)

### **Mål for perioden: - skal kunne balansere på lave kanter**

#### **Forslag:**

Tiltak bhg.

- Gå med ertepose på hodet, gå hæl-tå på gulvet
- Gå mellom tapestrimler/papirstrimler e.l. redusere avstand, gå på planke på gulvet
- Balansere på det som finnes i bhg. inne og ute (Gå, eventuelt med støtte, på steiner, på strek, steinrekke, kanten rundt sandkassen, på benken, balansebom)
- Gå på balanseringstur i området rundt bhg.

Tiltak spes.ped.

- Tape strek på gulvet på vei til spes.ped.rom: balansere på denne
- Kongen befaler: legg inn øvelser som går på balanse
- Spill: Trim dich.
- Bevegelser til musikk (være stork)

### **Mål for perioden: - skal kunne sykle på trehjulsyklene i bhg. (eller andre aldersadekvate ferdigheter)**

#### **Forslag:**

Tiltak bhg.:

- Styrke: gå på tur, klatre, gå i trapper, hoppe på tjukkassen m.m

- Forståelse: luftsykling (to og to, fotsåle mot fotsåle.), legge press på kneet : ”ned, opp”
- Motivasjon: taxilek eller annen lek, dytte, oppmuntre
- Få tak i sykkel med kortere avstand til pedalene, eventuelt feste klosser på pedalene

## **Vansker med øye-håndkoordinasjon**

Eksempler på mål og forslag til tiltak:

**Mål for perioden: - skal kunne kaste og ta imot en stor, myk ball.**

### **Forslag:**

Tiltak bhg.:

- Klapperegler (Min mann han var barber o.l.)
- Balløvelser: trille til hverandre, trille på mål (bowling), kaste gjennom rockering, kaste oppi bøtte/eske e.l.)
- Lek med ballonger (slå opp i luften, samarbeide om å holde den svevende, til hverandre, mens en beveger seg)
- Stor ball, holde med begge hender – slippe – gripe, slå mot gulvet – gripe, dabbe en gang, kaste mot vegg og fange
- Skumgummiball (sammen med en voksen), kaste til hverandre med helt kort avstand

Tiltak spes.ped.

- Balløvelser som beskrevet ovenfor (felles progresjon med bhg., kort økt hver time)

**Mål for perioden: - skal mestre figur – bakgrunn og kryssing av linjer.**

### **Forslag:**

Tiltak bhg.:

- Finmotoriske oppgaver
- Figur-grunn oppgaver, sporingsoppgaver i samarbeid med spes.ped.ansvarlig

## **Finmotoriske vansker**

Eksempler på mål og forslag til tiltak:

**Mål for perioden: - skal bygge med klosser dvs. kan sette tre klosser oppå hverandre**

### **Forslag:**

Tiltak bhg.:

- Ta og gi klosser (ta-og-gi lek, plukke fra eske, ta opp fra veske sammen m/voksen osv.)
- Den voksne bygger tårn av klosser som barnet gir, barnet får rase tårnet
- Begynne med store klosser, redusere størrelsen etter hvert
- Modell-læring: tre klosser til den voksne, tre til barnet, oppmuntre til imitasjon
- Instruksjon, peking og oppmuntring

Tiltak spes.ped.:

- Klossleken introduseres i spes.ped.timene i løpet av september og lekes der til leken er kjent, overføres så til avdelingen.

**Mål for perioden: - skal kunne klippe med vanlig saks**

### **Forslag:**

Tiltak bhg.:

- Generell finmotorisk trening hver dag: tegne, male, lime, fargelegge, spore, legge puslespill, lage ting med kitt/playdo, rive i papir, perle, plukke opp ting med kleklype, bygge med duplo/lego, balløvelser
- Klippe av en smal papirremse, klippe frynser (den voksne holder papiret, klipper ev. med begge hender)
- Gi hjelp til å holde saksen i ett grep (nybegynnersaks)
- Hjelp med å holde papiret (smale remser i ulike farger, klippe av biter, klippe frynser, klippe på litt tykke streker rett over, klippe ut bilder fra gamle blader), avtrappe hjelpen

**Mål for perioden: - skal ha skrivegrep på blyanten**

### **Forslag:**

Tiltak bhg.:

- Generell finmotorisk trening hver dag (se ovenfor)
- Bruke tykke pensler, tykke blyanter, tegne med pinner i sanden, gatekritt
- Motivere til tegneaktivitet: bruke tegneregler, snakke om det de tegner, de voksne som modell (tegner og forteller), spennende oppgaver, gå på utstilling og lage utstilling
- Fingergymnastikk (sprike med fingrene, berøre hver fingertupp med tommelen, flere gjentakelser, ev. øke tempo)
- Legge blyanten riktig i barnets hånd, vise, påminne og ikke minst skryte når han/hun husker det.

Tiltak spes.ped.:

- Kort økt med finmotoriske aktiviteter (jfr. ovenfor)/papir- og blyantoppgaver



## Sosial og emosjonell utvikling

Når det er vansker på det sosiale og emosjonelle utviklingsområdet, er det spesielt viktig å ha et tett og godt samarbeid mellom alle de som er rundt barnet, foresatte (de kjenner barnet best!!), PPT (psykolog, veiledning både på system og i forhold til barnet), Styrket barnehage (samarbeider med bhg. over tid enten ved direkte kontakt med barnet eller via bhg.) o.a. slik at alle drar i samme retning.

Eksempler på mål og forslag til tiltak:

### Mål for perioden: - skal være trygg og trives i bhg. (trenger ekstra trygging)

#### Forslag:

Tiltak bhg.:

- Møtes i garderoben av den samme voksne hver dag (ekstra-assistenten) den første tiden (vurderes etter avtalt periode)
- Faste rutiner for dagsrytmen (enkle signal for rydding og for samling)
- Faste plasser ved bordet og i samlingsringen
- Visuell dagsplan som gjennomgås sammen med ham/henne når han/hun kommer om morgenen og ved aktivitetsskifte
- Tydelig struktur i forhold til samling (fast sang v/begynnelse og slutt), håndvask, måltid og garderobesituasjonen
- Forberede nye ting som skal skje, avvik fra vanlige rutiner, i god tid
- Faste grupper over tid

Tiltak spes.ped.:

- God tid til å bli kjent
- Faste rutiner og tydelig struktur
- Visuell plan for det som skal skje i timen

### Mål for perioden: - skal imitere andre barn i lek

#### Forslag:

Tiltak bhg:

- Dele opp i mindre grupper (lekegrupper, aktivitetsgrupper)
- Enkle bevegelsessanger og imitasjonsleker i samling
- Ekstra-assistenten er med på timene for å kunne overføre til avdelingen det som det er jobbet med
- 

Tiltak spes.ped.:

- Imitasjon i lek/ustrukturerte situasjoner: Den voksne tar initiativ til å herme ting han/hun gjør og prøver etter hvert å invitere til at han/hun skal imitere dem (ev. bruk av håndledelse)
- Imitasjon i strukturert situasjon: fast instruksjon og håndledelse for å utføre denne (avtrapping av hjelp etter hvert) Jobbe med enkle bevegelser (banke, riste, klappe, vinke, m.m.), og enkle handlinger (putte oppi noe, ta ut av noe, gå med dyr, kjøre med bil, sette klosser oppå hverandre m.m.) Bevegelsessanger og leker.

- I aktiviteter som begynner å komme på plass: små sekvenser med et annet barn som modell

### **Mål for perioden: - skal ta positiv kontakt med andre barn**

#### **Forslag:**

##### Tiltak bhg.:

- Lekegrupper/smågrupper
- Modell-læring: de voksne på avdelingen er modell og viser hvordan vi gjør for å ta kontakt (en situasjon om gangen: hilse og si "hei", vise noe, imitere hverandre/hermelek, gjøre det samme som, invitere til lek, komme inn i lek)
- Musa Marius, aktuelle historier
- Være i forkant og avverge negative situasjoner når mulig, ignorere når mulig
- Oppmuntring, skryt og positiv oppmerksomhet når han/hun tar positiv kontakt

##### Tiltak spes.ped.:

- Modell-læring, bl.a. gå sammen for å spørre avtalt barn om å være med
- Gjøre kjekke ting sammen med et annet barn
- Enkle sosiale historier (leke med kosedyr, duplo e.l.)

### **Mål for perioden: - skal ha sekvenser av samspill med andre barn hver dag**

#### **Forslag:**

##### Tiltak bhg.:

- Han/hun skal bli møtt og sett av en voksen i bhg. (modell) hver dag
- En av de voksne har ansvar for å legge opp til samspill-aktiviteter sammen med ett annet barn (trille ball, kjøre bil mellom seg, bygge med klosser, se i bok/på bilder fra turer o.l., dele leke og gjøre noe hver sin gang, grave i sandkassen og ha felles prosjekt, enkle sangleker, spille et spill, lage noe m.m. alt etter hvor barnet er i sin utvikling)
- Lage en liten lekegruppe for lek i skjermet setting (kan bruke den andre avd. når de er på tur eller annet fredelig sted)
- Se etter små initiativ til samspill/hva som fungerer best, og forsterke det/gjøre mer av det
- De voksne er på gulvet i leken.

##### Tiltak spes.ped.:

- Samspill-aktiviteter ( jfr. ovenfor) sammen med en voksen
- Ha med en venn fra avdelingen/en liten gruppe
- Samspill-aktiviteter (jfr. ovenfor) i en liten gruppe

### **Mål for perioden: - skal kjenne rutinene og følge reglene på avdelingen**

#### **Forslag:**

##### Tiltak bhg:

- Faste rutiner for dagsrytmen (enkle signal for rydding og for samling)
- Faste plasser ved bordet og i samlingsringen

- Visuell dagsplan som gjennomgås sammen med ham/henne når han/hun kommer om morgenen og ved aktivitetsskifte
- Tydelig struktur i forhold til samling (fast sang v/begynnelse og slutt), håndvask, måltid og garderobesituasjonen
- Snakke om reglene (de voksne imellom + sammen med barna) Få og tydelige regler.
- Marius mus/Være sammen/sosiale historier

### **Mål for perioden: - skal kunne vente på tur i en liten gruppe**

#### **Forslag:**

##### Tiltak bhg.:

- Ta tur sammen med en voksen (gjøre ting hver sin gang: min tur – din tur, bytte på en leke, spille et enkelt spill), ta tur sammen med et annet barn (støttet av en voksne), sammen med to andre (reduere støtten om mulig)
- Gi støtte på avdelingen i de situasjonene der det er nødvendig å vente på tur.
- Tilrettelegge slik at han/hun er blant de første slik at det ikke blir så lenge å vente (vurdere etter hvert når det er mulig å la ham/henne vente litt lenger)

##### Tiltak spes.ped.

- Ta tur sammen med en voksen (gjøre ting hver sin gang: min tur – din tur, bytte på en leke, spille et enkelt spill), ta tur sammen med et annet barn (støttet av en voksen), sammen med to andre (reduere støtten om mulig)

### **Mål for perioden: - skal kunne enkle lekeregler**

#### **Forslag:**

##### Tiltak bhg.:

- Jobbe med en ”lekeregel” om gangen ( Kunne invitere noen med på å leke, Kunne invitere seg selv med i en lek ved å først finne ut hva de leker, så spørre/tilby noe/komme med et innspill el. forslag, Kunne ha en rolle (selv eller med en leke) Kunne ta og gi/forhandle, Kunne utvikle leken/snakke i leken ved å gå ut av rollen og snakke om hva og hvordan , Kunne holde på et leketema, Kunne avslutte lek)
- Faste lekegrupper over tid (tilpasset størrelse)
- Voksen støtte i leken (de voksne er på gulvet)
- Skjerme lek som pågår (stoppskilt e.l.)

##### Tiltak spes.ped.

- Samarbeide med bhg. om hvilken lekeregel det er fokus på til enhver tid
- Legge til rette leke-situasjoner i en skjermet setting

### **Mål for perioden: - skal delta i rollelek**

#### **Forslag:**

##### Tiltak bhg.:

- Modell-læring i naturlige situasjoner: snakke gjennom lekefigurer, sette ord på andres lek, invitere barnet til enkel late-som-lek (leke-spise, leke-sove m.m.)

- Samlinger der de voksne trekker hodeplagg eller andre signaleffekter og går inn i en rolle (kan noen gjette hva de skal være) Etter hvert er det barn som gjør det samme.
- Mimelek
- Legge til rette for rolle-lek (utstyr og lekemateriell)
- Ha fokus på/bygge opp lek gjennom ”inntrykk – uttrykk” (eksempel: lese bøker om et emne, oppleve noe for så å leke det etterpå: gå på besøk, lage hytte, reise på ferie, butikklek, kafé, sirkus, skole, postkontor m.m.)

Tiltak spes.ped.:

- Late-som-lek: legge opp til late-som-lek og være modell for barnet
- Dokke-lek: utvikle denne leken ved å bygge opp og utvide det repertoaret barnet har (f.eks.: lage mat og mate, kle av, bade, legge)
- Duplo-lek: ha roller og snakke for figurene
- Rolle-lek: barnet får leken presentert og har lekt den en stund i en liten gruppe før det legges til rette for denne leken på avdelingen.

**Mål for perioden: - skal kunne gjenkjenne følelser både hos seg selv og andre, og kunne gi uttrykk for dem på en akseptert måte.**

**Forslag:**

Tiltak bhg.:

- Dramatisering og sosiale historier ( med figurer eller rollespill)
- Dramatisere to scener (samme situasjon på to måter)
- Marius-mus/ «Være sammen»
- Bruke bøker der følelser er en del av innholdet - samtale

Tiltak spes.ped.:

- Lage personlig bok om følelser
- Tiltak som ovenfor i samarbeid med bhg.

## Språk og kommunikasjon

Det å legge til rette for et godt språkmiljø, er en av barnehagens primære oppgaver og noe alle barn trenger. Alle barn skal bli sett og bekreftet – og vært i en positiv dialog med en voksen – hver dag. De voksne skal være gode språkmodeller, og de skal ”bade barna i språk” (dvs. sette navn på vanlige ting, beskrive det de gjør, samtale med barna) Barnehagen skal tilrettelegge for språkstimulering gjennom organiseringen, utformingen og utstyret/materiellet som er tilgjengelig. Noen barn vil likevel trenge en enda mer bevisst tilrettelegging rundt sin språkutvikling.

Eksempler på mål og forslag til tiltak:

**Mål for perioden: - skal bruke lyder/ord for å uttrykke mening og begynne å sette navn på ting**

### Forslag:

Tiltak bhg.:

- Tilrettelegge for gode kommunikasjonssituasjoner ved å dele opp i mindre grupper
- Legge mening i de lydene barnet har ved å overfortolke, sette ord på det vi tror barnet prøver å si og svare på det
- Eventuelt: bruke hånd-tegn og hånd-lede barnet til å bruke tegn  
(Dette er et større kapittel og hadde trengt flere tiltak, men har det bare med for å synliggjøre at alternativ kommunikasjon kan være en del av opplegget rundt språkutviklingen for noen barn)
- Være bevisst på å gi barnet GOD tid til å kunne komme med en ytring/et svar
- Benevne de hverdagslige tingene og aktivitetene i naturlige situasjoner (dekketøy og mat ved måltid, klær i garderoben, kropp i stellesituasjonen, leker i leken, natur ute... )
- Bruke pekebøker sammen med barnet hver dag og benevne ting vi ser på bildene
- Strukturerte aktiviteter: temaposer med hverdagslige ting (brukes over noe tid) og dagens ord (konkretisering)
- Bruke/videreføre “Ukas tegn”

Tiltak spes.ped.:

- Konsentrert oppmerksomhet i skjermet situasjon: bekrefte barnets lyder og forsøk på å si ting
- Bruke Tegn Til Tale: ukas tegn, tegnperm, den voksne bruker tegn i forhold til barnet, håndledelse av barnet når det gjelder utvalgte tegn som barnet skal lære
- - Lydmaling: ulike leker og gjøremål har ulike lyder (imitere dyrelyder, billyd, båtlyd, toglyd, flylyd, bankelyd, lyd av instrumenter, smattelyd for spising, godlyd, snorking m.m)
- Gjøre en kjekk aktivitet eller ha noe godt der barnet må si noe/lage en lyd for at den/det skal gjentas
- Strukturert situasjon: borte-tilbake-lek/gjemmelek, putte-lek, trekke-fra-pose-lek, gi-og-ta-lek, sorteringslek, fising, matching/like-lek med ulike konkreter.
- Sette navn på det vi gjør i leken: dokkelek (ta av og på klær, spise, sove), billek, toglek, lek med dyr

### **Mål for perioden: - skal forstå og handle etter enkle beskjeder**

#### **Forslag:**

##### Tiltak bhg.:

- Leke de lekene med fast instruksjon som barnet har lært (i samarbeid med spes.ped.)
- Invitere til mer spontan lek der vi gjør en ting først og ber barnet om å gjøre det samme (putte ting oppi en boks, gi dokka mat, gjemme noe under håndkle, bygge med klosser osv.)
- Være nøye med at vi har barnets oppmerksomhet når vi gir en beskjed
- Samling: hjelpe barnets til å utføre de enkle instruksjonene for ting som gjentas (henge opp dag/dato/vær, velge sang, finne ting m.m.)
- Be barnets om å hente ting/finne ting som vi er sikre på at han/hun vet hva er og som ligger lett tilgjengelig
- Dagstavle

##### Tiltak spes.ped.:

- Ritualiserte leker (samme instruksjon hver gang vi leker leken), gi hjelp for å kunne utføre instruksjonen og avtrappe hjelpen etter hvert som barnet klarer det selv
- Generell lyttetrening

### **Mål for perioden: - skal kunne navn på dagligdagse ting fra sin hverdag**

#### **Forslag:**

##### Tiltak bhg.:

- Benevne de hverdagslige tingene og aktivitetene i naturlige situasjoner (dekketøy og mat ved måltid, klær i garderoben, kropp i stellesituasjonen, leker i leken, natur ute... )
- Daglig lesestund: Bruke bildebøker og benevne ting vi ser på bildene (avtalt voksen har ansvaret)
- Strukturerede aktiviteter: temaposer med hverdagslige ting (brukes over noe tid) og dagens ord (konkretisering)
- Spille lotto med bilder av vanlige ting

##### Tiltak spes.ped.:

- Presentere dagligdagse ting og bilder etter tema (trekke opp fra pose og benevne, fiske bilder, poste bilder, lage bøker m.m.)
- Sortere og kategorisere, bruke overbegrep (temapose med konkreter og noen ting som ikke hører til / blande to kategorier)
- Beskrive det vi gjør i leken
- Spill

**Mål for perioden: - skal ha innhold i begreper innenfor kategoriene farge ( rødt, gul, blå), form (rund, firkantet, trekantet), mengde (1-5), størrelse (stor-liten, lang-kort, høy-lav), posisjon (over, under, oppå, inni, oppi, foran, bak, ved siden av, først og sist) og tid (i dag, i går, i morgen, ukedagene)**

#### **Forslag:**

#### Tiltak bhg.:

- Være bevisst på å bruke disse begrepene i naturlige situasjoner sammen med barnet hver dag (fokus på ett område av gangen, samarbeid med spes.ped.)
- Månedens farge i samarbeid med spes.ped. ( synliggjøre denne fargen på avdelingen). Benevne denne sammen med barnet daglig
- Fokusperioder i forhold til form (formingsaktiviteter) og størrelse (knyttet til eventyr som brukes over tid, Finne-lek ute). Sikre at barnet har forstått begrepene ved at barnet er med i en liten gruppe der det legges opp til lek/aktivitet i forhold til disse begrepene.
- Plassering: enkle regelleker, sangleker og ringleker (Kongen befaler, Tampen brenner, Det satt to katter på et bord, Epler og pærer, Ta den ring m.fl.). Lage hinderløype og følge barnet gjennom løypa og beskrive hvor han er / hva han skal (under, over, mellom, gjennom, oppå, opp, ned osv)
- Små drypp gjennom rutinene: dag, dato og måned, rekkefølge, navn på grupper (trekant-gruppa, sirkel-gruppa o.l.)

#### Tiltak spes.ped.

- Månedens farge: gjøre ulike aktiviteter i forhold til hver farge og lage bok: male, tegne, farge, klippe og lime. Og ellers: leke med kitt, trekke fra pose, benevne og sørge for mange gjentakelser
- Form: bruke putteboks, treklosser med ulike former, Geometrix/Lek med former/magnetformer, der vi lager bilder/figurer, samle ting med en form og benevne, gjenkjenne /gjenkjenne som del av samt gjenkalle begrepet for denne
- Størrelse: jobbe med kontraster (konkreter som er store-små, lange-korte, høye-lave), sammenligne størrelse
- Mengde: telling, gjenkjenne mindre mengder, treerterning, like mengder, 1-5 mengden, ta et gitt antall fra større mengde, (utnytte alle slags situasjoner til å telle, bruke Numikon-materiellet, enkle terningspill, butikk-lek, kuletrille m.m)
- Plassering: gi mange ulike erfaringer der posisjonsbegrep blir brukt: plassere oss selv i rommet og ta bilder til bok, gjemme en ting og snakke om hvor den var gjemt, Kongen befaler o.a. leker, Topologi-materiellet, i lek med duplo og togbane
- Tid: brukes over tid gjennom små drypp lagt inn i rutinen

#### **Mål for perioden: - skal sette ord sammen til enkle setninger (økende frekvens)**

#### **Forslag:**

##### Tiltak bhg.:

- Observere barnet i lek og skrive ned setningene hans før tiltak, i desember og i mai (en halv time, samme type lek)
- Være språkmodell: snakke seint og bruke korte setninger sammen med barnet
- Bekrefte og utvide hans/hennes setninger
- Bruke modellsetninger (Se i bøker: Det er ..., ved lotto: Jeg fikk... og hvem har..., ved måltid: Jeg vil ha..., i lek: Skal vi leke? M.m.)

##### Tiltak spes.ped.:

- Være språkmodell: snakke seint og bruke korte setninger sammen med barnet
- Bekrefte og utvide hans/hennes setninger
- Bruke modellsetninger

- Lage enkle bøker med bilder av barnet (Se-boka, Lekene mine, Stor og liten, Jeg kan-boka osv.)
- Spille setningslotto/setningsvendespill/"Hvor er katten?"/Terningspill
- Setningsplater (Irene Johansson)

**Mål for perioden: - skal kunne lytte bevisst og gjenkjenne kjente lyder**

**Forslag:**

Tiltak bhg.:

- Få oppmerksomheten til barnet før lytteøvelse/før beskjeder blir gitt
- Hermelek med lyd: gjenta en rytme (klapping og med instrumenter), herme en lyd/flere lyder
- Lyder på CD: gjenkjenne lyden
- Ulike leker: Frys-leker, Stolleken, Gjemmelek med noe som lager lyd (kjøkkenur), Hvem er under teppet?, Hund, hund, hvor er ditt kjøttbein?
- Lytte etter lyder inne og ute (gjøre opptak av lyder)

Tiltak spes.ped.:

- Lage lyder i lek, snakke om lyder (dyrelyder, billyd, brannbil, regn osv.)
- Lage lyder med konkreter (vise og så skjule: hva laget lyden?)
- Lyder på CD og nettbrett/Ipad/ lydlotto
- Lytte etter lyder inne og ute (gjøre opptak av lyder)

**Mål for perioden: - skal forbedre uttalen: kan uttale (for eksempel) k, g, r i treningssituasjonen**

**Forslag:**

Tiltak bhg.:

- Dele i grupper slik at det blir lettere å komme i dialog med barnet
- Være gode språkmodeller ved å snakke seint og tydelig
- Ikke rette på barnet, men bekrefte og gjenta korrekt (med ekstra trykk på vanskelig lyd når det er naturlig)
- Munnmotoriske historier/-øvelser i samling
- Følge opp øvelser fra spes.ped.

Tiltak spes.ped.:

- Generell munnmotorisk trening (bevissthet omkring munn og taleorgan gjennom blåseøvelser, mimikkleker, "tungegym.")
- Lytteøvelser: stavelsesgubber, lyddokkene til Irene Johansson, praxisalfabetet/lydhuset, minimale par
- Øvelsesord
- Øvelsesord i setninger
- Program på pc/Ipad (eks. Fonemo, Fra A til Å)



**Mål for perioden: - skal utvikle den språklige bevisstheten ( oppmerksomhet mot skrift, kan noen bokstaver, skriver navnet sitt, lærer noen regler, kan rime, kjenner begrepene: setning, ord, bokstav)**

**Forslag:**

Tiltak bhg.

- Ukas regle – slik at barnet får mange repetisjoner
- Barnet er med i høytlesingsgruppe/fortellegruppe (lage tekst sammen)
- Oppmuntre barnet til å skrive navn på tegningene sine selv, anerkjenne det han/hun skriver
- Bokstavene tilgjengelig, snakke med barnet om dem, om hvem som har dem i navnet sitt osv.
- Primærkontakten har ansvar for å invitere barnet med på rimelek hver dag

Tiltak spes.ped.

- Bevisstgjøre på leseretning (bildesanger, følge tekst med fingeren, sette ord på )
- Riming: bruke rim og regler, tøyseriming, lytte ut rimpar, rimspill, finne på rim)
- Presentere bokstaver (begynne med barnets navn): bokstav- og lydhus, bokstavhistorie, skrive navn, spill, Ipad
- Lage setninger: lange korte, telle ord, punktum.
- Ord: lange og korte, klappe stavelser
- Sammensatte ord

## Kognitiv utvikling

Kognitiv utvikling handler om konsentrasjon og oppmerksomhet, om minne, om det å se og forstå sammenhenger, likheter og forskjeller, kunne sortere og kategorisere (også som en mental prosess), gjenkjenne former, figurer og mønster, kunne resonnerer (ha en tankerekke), kunne forstå mer abstrakte ting som mengde, tid, symboler. Kognitiv utvikling er nært knyttet til den språklige utviklingen.

Eksempler på mål og forslag til tiltak:

**Mål for perioden: - skal lete etter ting som er ute av syne (økende vanskelighetsgrad)**

### Forslag:

Tiltak bhg.:

- Invitere barnet til titt-tei-lek i stellesituasjonen
- Gjemme leker under håndkle e.l. i lek på gulvet mens barnet ser (daglig), hjelpe barnet å dra håndkledet vekk (avtrappe hjelp)
- Utvikle denne gjemmeleken i samarbeid med spes.ped. (gjemme mange ulike objekter i eller under ulike ting, økende vanskegrad)

Tiltak spes.ped.:

- Ta utgangspunkt i titt-tei-leken og ting som forsvinner bak noe, for så å komme til syne igjen, og så utvikle denne gjemmeleken slik at barnet i begynnelsen får hjelp til å finne det som er blitt borte (en ting skjules under klede mens barnet ser, håndledes til å dra dette bort) til barnet kan se etter tingen/tingene på flere mulige gjemmesteder (f.eks. fire isbokser snudd på hodet)
- I begynnelsen: ritualisert lek (dvs. at leken lekes på samme måte hver gang, samme replikker)

**Mål for perioden: - skal kunne imitere gester, bevegelser og enkle handlinger**

### Forslag:

Tiltak bhg.:

- Herme etter hverandre som en gjensidig lek
- Utstrakt bruk av bevegelsessanger (i samling og spontant sammen med barnet)
- Gjøre ting hver sin gang
- Gjøre barnet oppmerksom på hva andre barn gjør, hjelpe ham/henne til å prøve å gjøre det samme

Tiltak spes.ped.:

- Den voksne imiterer barnet og prøver å få barnet til å gjenta handlingen (f.eks. banke, slå to ting sammen, vinke, klappe, spille på munnen, sette klosser oppå hverandre, gå med en figur, kjøre en lekebil, lekesmake...)
- Imitasjonstrening med håndledning ("Kan du gjøre slik som meg?": gjøre gester, håndtegn, enkle handlinger)
- Gjøre ting hver sin gang (hjelpe barnet og avtrappe hjelpen etter hvert)
- Lære enkle bevegelsessanger

### **Mål for perioden: - skal mestre putteboks (3 former) og enkle innpassningspuslespill**

#### **Forslag:**

##### Tiltak bhg.:

- Leke med det å putte ting oppi bokser, bøtter o.l. og tømme ut, gjenta
- Bruke putteboks på avdelingen (begynne med ett hull, ev. lage av isboks) litt hver dag
- Øke vanskegrad i samarbeid med spes.ped.
- Presentere barnet for innpassningspuslespill (3 figurer) på avdelingen, gjøre det til en kjekk lek å ta formene ut og prøve å sette dem inn igjen. Gi nok gjentakelser. Avtrappe hjelp og øke vanskegrad i samarbeid med spes.ped.

##### Tiltak spes.ped.:

- Puttelek
- Bruke putteboks (begynne med ett hull, gå vider til to når ett hull går greit, utvide )
- Presentere barnet for innpassningspuslespill (3 figurer) og gjøre det til en kjekk lek å ta formene ut og prøve å sette dem inn igjen. eventuelt forsterke med bilder og/eller lyd. Avtrappe hjelp og øke vanskegrad.

### **Mål for perioden: - skal kunne matche like gjenstander og like bilder**

#### **Forslag:**

##### Tiltak bhg.:

- Samarbeide med spes.ped. for å få til en generalisering
- Primærkontakt har ansvar for å benevne likhet i naturlige situasjoner ( ved bordet, i leken, i garderoben, i sandkassen....) mens det jobbes med dette målet

##### Tiltak spes.ped:

- Jobbe med begrepet like ved å ha en del ting som er helt identiske (mange nok gjentakelser) – Alle er like unntatt en. Gå fra identisk lik (eks.: to like store kopper)
- til lik ting (eks.: en liten rød kopp og en stor blå kopp). Barnet skal finne den som er lik. Vi har hver vår eske/kurv som vi legger ting i (likt innhold i begge) (ikke valg i begynnelsen)
- Matche konkret og bilde: ta bilder av kjente ting/barnets ting og sette gjenstanden oppå bildet ("Sko og sko. De er like"). Gjøre matchingen vanskeligere ved at barnet må gjøre et valg fordi det ligger framme to bilder ( deretter tre bilder)
- Legge lik på lik med bilder
- Enkelt lotto (4 brikker), økende vanskegrad.

### **Mål for perioden: - skal kunne sortere ting etter kategori (overbegrep som dyr, mat, klær osv)**

#### **Forslag:**

##### Tiltak bhg.:

- Ting har faste plasser, skuffer og kasser er merket med kategoribilde og ordbilde, sette ord på sorteringen for barnet
- Sorteringslek, Finne-lek, Mitt skip er lastet med- sammen med barnet og et barn til og etter hvert i samling

- Kategorilotto, bruke brett fra ulike kategorier slik at det blir naturlig å bruke overbegrep

Tiltak spes.:

- Temabasert begrepslæring: et tema går over to uker og starter med at en presenterer ulike ting fra kategorien (fra kjent til ukjent) – hvordan ser denne tingen ut, hva er den laget av, hva brukes den til, hva er det/hva kalles det
- Blande inn et par ting som ikke hører til og sortere ut disse
- Blande to (etter hvert tre) kategorier og sortere
- Pose med mange ulike ting, fortelle om hver sin ting (bl.a.kategorisere disse)

**Mål for perioden: - skal kunne kopiere enkle figurer (3dim.), enkle former (tegne) og enkle mønster**

**Forslag:**

Tiltak bhg.:

- Kopiere enkle former som sirkel, bein strek, buet strek o.l.sammen med barnet – og la det bli noe, kopiere bokstavene i navnet (bruke de begrepene for form og stilling barnet har lært)
- Lage mønster/kopiere mønster med perler, stempel, klistermerker o.l.
- Bygge med treklosser (5-6 stk.) og kopiere hverandres byggverk (bruke posisjonsbegrepene barnet jobber med)
- Bygge ting etter en tegning  
Lage like figurer med pinner og steiner ute

Tiltak spes.ped.:

- Magne Nyborgs begrepstrening i forhold til form og stilling: rund, trekantet og firkantet form, bein og buet form, vannrett, loddrett og skrå stilling
- Posisjonsbegrep: oss selv i rommet (ta bilder), Kongen befaler, Gjemme ting og beskrive gjemmede, Topologi-materiellet, “Hvor er katten?”
- Kopiere figurer: “Figurix”, “Lek med former”, “Flotte figurer”
- Tegneregler

**Mål for perioden: - utvikler mengdebegrepet og kan telleregla til 10, teller korrekt 5 ting, kan ta 5 ting på oppfordring**

**Forslag:**

Tiltak bhg:

- En voksen på avdelingen har ansvar for å legge til rette for eller utnytte naturlige situasjoner hver dag til å telle sammen med barnet
- Ha en fast dag i uka der vi har ekstra fokus på matematikkområdet
- Gi barnet praktiske oppgaver som å dekke på bordet, hente et antall ting, dele ut ting
- Spille spill med mengde-terning, mengde-lotto
- Legge inn telleaktiviteter i den daglige rutinen (antallet barn, voksne, gutter, jenter, hvor mange mangler, dato, telle ned dager til ting som skal skje osv.)

- Finnelek med antall opp til fem (ute og på tur) – f.eks. finne fire (små) steiner, finne tre (lange) pinner, finne fire (store) blader

Tiltak spes.ped.:

- Alt kan telles, utnytte mulighetene, den voksne teller som modell eller teller sammen med barnet og gjør det til en lek å telle ting (ikke mase om at barnet skal telle eller stadig spørre om hvor mange det er)
- Lage visuelle knagger for mengdeforståelsen: bruke Numicon-materiellet regelmessig
- Få mange repetisjoner i forhold til de små mengdene slik at de etter hvert gjenkjennes: bruke spiselige ting lagt i hauger og koble til tallsymbol (f.eks. 1, 2 og 3 rosiner)
- Spille spill med mengdetering (begynne med treerterning)
- Ipad: Math age 3-5

**Mål for perioden: - klarer å huske 5 ting som han har sett og 3 ting som han har hørt**

**Forslag:**

Tiltak bhg.:

- Hvem er under teppet? i samling (fra oktober)
- Kims lek hver uke i en liten gruppe (begynne med tre/fire gjenstander og øke etter hvert) eller varianter av Kims lek
- Spille huskespill (tilpasse antallet brikker) sammen med barnet
- Finne-lek med ulike ting når vi er ute (en spade, en pinne, en lekebil)
- Be barnet hente ting f.eks. på kjøkkenet, i dokkekroken, farger fra skuffen.
- Huske og gjenta en rytme, klapping, med trepinner, på tromme, med kroppen.
- Lære rim og regler (ha reglene over litt lengre tid slik at barnet får lært dem, samt sikre at han/hun får flere repetisjoner ved at de gjentas i en-til-en-situasjoner og sendes hjem)

Tiltak spes.ped.:

- Visuell hukommelse: Hva har jeg i veska? (vise og legge opp i veska kjente ting, begynne med tre og så øke) Andre varianter: Hva kjøpte jeg i butikken? Hva har jeg i skattekista? Kims lek
- Spille huskespill, vanlig og på Ipad
- Auditiv hukommelse: Pakke-kofferten-lek, Kongen befaler med flere beskjeder, Jeg har vært på torget-leken
- Kims lek med lyder, huskespill med lyder (like fyrstikkesker med parvis likt innhold)

**Mål for perioden: - skal kunne sitte konsentrert med en aktivitet/lek over noe tid (observasjon før tiltak og i løpet av perioden)**

**Forslag:**

Tiltak bhg.:

- Ta utgangspunkt i ting barnet er interessert i eller liker
- Bruke tid på motivasjonsfaktoren i forkant
- Gi forutsigbarhet og oversikt for barnet slik at han vet hva som skal skje/hva som forventes (fast struktur/faste rutiner/dagplan/timeplan e.l.)
- Gjøre avtale med barnet om hvor lenge aktiviteten skal vare

- Den voksne støtter og hjelper ham til å holde fokus (Ja, det kan du kanskje gjøre etterpå, men nå, nå holder vi på med ..... gjenta avtalen)
- Skjerming - og gradvis avtrapping av skjermingen (samarbeid med spes.ped.)
- Tydeliggjøre for barnet framgang, hva han/hun klarer nå som han/hun ikke klarte før
  
- Implementering: innføre stoppskilt og lage en stillekrok
- Bruke rom utenfor avdelingen til lek og aktivitet (andre avdelinger når de er på tur)
- Lage en tydelig plan for hvem, hva, hvor og når

Tiltak spes.ped:

- Ta utgangspunkt i ting barnet er interessert i eller liker, og jobbe bevisst med motivasjonen på forhånd
- Gi forutsigbarhet og oversikt, gjøre avtale
- Begynne med en aktivitet (tydelig avgrenset) alene med en voksen
- Samarbeide med bhg. om gradvis avtrapping av skjerming for denne aktiviteten
- En enkel avslappende aktivitet som avslutning på økten (motivasjonsfaktor, god avslutning, belønning...)

## Selvhjelp

En av de viktigste faktorene når det gjelder selvhjelp er tidsfaktoren, det å gi barnet nok tid til å kunne klare ting selv.

Eksempler på mål og forslag til tiltak:

**Mål for perioden: - skal kjenne sine ting og finne plassen sin i garderoben.**

### Forslag:

Tiltak bhg.:

- Foto/bumerke og navn i barnets øynehøyde, bumerket og navn på nøkkelring e.l. på barnet
- La barnet prøve å finne plassen sin flere ganger daglig, gjøre ærender ut for å legge ting i hylla, snakke om tingene vi ser i garderoben
- Lage lotto med bilder av barnets ting (sko, matboks, lue, regntøy, smokk, leke)
- Hvem eier denne? (samling)

**Mål for perioden: - skal delta i påkledning, og ta av og på lette klær**

Tiltak bhg.:

- Utkledningslek: Utkledningstøy som er litt store: hatter, vester, skjørt, sko
- Forvente deltakelse: kom med armen/foten, hvor er hånden?
- Alltid avslutte med at barnet får gjøre noe han/hun klarer (ta opp siste stykket av glidelåsen, ta på lue) – omvendt kjeding

**Mål for perioden: - skal kunne gå fra samling til badet, vaske hendene og finne plassen sin ved bordet.**

### Forslag:

Tiltak bhg.:

- Barnet har bilder av det han/hun skal gjøre og får voksen støtte til å huske dette: gå rolig, skru på vann, ta såpe, gni godt, skylle bra, skru av, tørk flott, finne plassen
- Mye positiv tilbakemelding på det han /hun klarer umiddelbart etterpå (Jeg la merke til at du gikk veldig fint bort til vasken i dag...)
- Implementering: faste plasser, tydelig struktur på samling, fast rutine for overgang til måltid, bare tre ved vasken i begynnelsen
- 

**Mål for perioden: - skal kunne smøre maten sin og be om å få sendt ting.**

### Forslag:

Tiltak bhg.:

- Hjelpe barnet med påsmøring i begynnelsen og la ham/henne avslutte selv
- Gi barnet valg mellom to ting han/hun like til det å si hva han/hun vil ha på maten går greit
- Sette det barnet vanligvis velger litt utenfor rekkevidde og oppfordre til å be om å få sendt dette (modellsetning: si: Nora, kan du sende osten?)

**Mål for perioden: - skal si fra når han/hun må på do.**

**Forslag:**

Tiltak bhg.:

- Rutine på det å gå på do til faste tider
- Foresatte avgjør når det skal settes i gang intensiv trening og begynner hjemme i en periode med overskudd og god tid. Bhg. følger opp
- Gjør en avtale med barnet og minner barnet om å gå på do med faste intervaller mellom.